Ministerieel besluit tot voorlopige bescherming als monument van het Leopold I-gedenkteken in De Panne

Rechtsgronden

Dit besluit is gebaseerd op:
- het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013, artikel 6.1.1;
- het besluit van de Vlaamse Regering van 5 juli 2024 tot delegatie van beslissingsbevoegdheden aan de leden van de Vlaamse Regering, artikel 2, 1°;
- het besluit van de Vlaamse Regering van 30 september 2024 tot bepaling van de bevoegdheden van de leden van de Vlaamse Regering, artikel 5, §1, eerste lid, 3°.

Vormvereisten

Dit besluit kwam tot stand volgens de procedurestappen en de vormvereisten, beschreven in:
- het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013, artikel 6.1.1 tot en met 6.1.8;
- het Onroerenderfgoedbesluit van 16 mei 2014, artikel 6.2.1.

De volgende vormvereisten zijn vervuld:
- De erfgoedwaarden zijn onderzocht.
- De resultaten van het onderzoek zijn opgenomen in een beschermingsdossier.
- Het advies over de bescherming van het onroerend goed werd gevraagd aan:
- het college van burgemeester en schepenen van De Panne op 2 juni 2026,
- de departementen of agentschappen van de Vlaamse overheid bevoegd voor omgeving, mobiliteit en openbare werken en landbouw en visserij op 2 juni 2026,
- de Vlaamse Commissie Onroerend Erfgoed op 2 juni 2026.
- De behandeling van de adviezen is opgenomen als bijlage 3 bij dit besluit.
- De zakelijkrechthouder is op de hoogte gebracht van het ontwerp van de voorlopige bescherming op 2 juni 2026.
- De zakelijkrechthouder gaf geen opmerkingen.

Motivering

Het monument Leopold I-gedenkteken in De Panne is van algemeen belang wegens de volgende erfgoedwaarden:
- De architecturale waarde:
Het Leopold I-gedenkteken in De Panne uit 1958 is een representatief voorbeeld van een grootschalig publiek gedenkteken gewijd aan de Belgische monarchie. Aansluitend bij het modern classicisme van de jaren 1950 getuigt het gedenkteken van referenties naar klassieke ontwerpschema’s en -elementen. Blikvanger is de opvallende, monumentale

portiek, die een triomfboog symboliseert. De sterke ruimtelijke en architecturale kwaliteit is representatief voor de veelzijdigheid van architect Victor Martiny. Martiny, opgeleid als architect, kunsthistoricus én stedenbouwkundige, slaagde erin om binnen een publieke opdracht creativiteit en eigenheid aan het ontwerp te geven. Het gedenkteken illustreert zijn kennis van kunstgeschiedenis en zijn voorliefde voor de architectuur van onder meer het oude Egypte en de klassieke oudheid, wat hij ook meekreeg van zijn leermeester Henry Lacoste. Martiny's keuze voor een handgekapte inscriptie in het Latijn bovenaan de portiek is opvallend. Het ontwerp combineert, in lijn met het modern classicisme, traditionele en moderne constructiewijzen en materialen, zoals blauwe hardsteen en brons, maar ook beton.

- De stedenbouwkundige waarde:
De veelzijdigheid van architect en stedenbouwkundige Victor Martiny vertaalt zich in dit gedenkteken, dat sterk inspeelt op de context van de duinen en het strand. Al in de ontwerpfase was de inplanting weloverwogen vanuit de historische betekenis van de plek, maar werd ook rekening gehouden met de ligging centraal op de aslijn van de voorziene 'Koninklijke Baan' (huidige Leopold I Esplanade), met een ontworpen breedte van zo'n 40 meter. Niet alleen door de schaal, maar ook door subtiele ingrepen in het ontwerp werd ingezet op perspectiefwerking. Het verjongen van de portiek naar boven toe versterkt de monumentaliteit. Het verschil in grootte tussen de openingen van de portiek zorgt ook voor perspectief. De plaatsing van het bronzen beeld van koning Leopold I voelt op die manier aan als een echte intrede. Deze symboliek wordt ook versterkt in de ervaring van de trappen aan de strandzijde. De trappen lijnen een trapeziumvorm af achter het gedenkteken en ondersteunen mee de monumentaliteit en stedenbouwkundige kwaliteit van het geheel. De natuurlijke achtergrond van het strand en de zee wordt ten volle uitgespeeld en kan ook ervaren worden vanop de zitbanken rondom het gedenkteken. Niet alleen de zichtlijn richting strand en zee is een essentieel onderdeel van het gedenkteken. Ook vanop het strand is het gedenkteken een blikvanger en beeldbepalend voor de kust van De Panne.

- De artistieke waarde:
De ensemblewaarde van het gedenkteken wordt versterkt door het klassiek opgevatte bronzen standbeeld van koning Leopold I, dat van de hand is van beeldhouwer René Cliquet en werd gegoten door bronsgieterij Vindevogel. Het beeld van Leopold in militair uniform getuigt van de kundigheid waarmee Cliquet de leden van de koninklijke familie en andere notabelen portretteerde. Het beeld is representatief voor het realisme en de academische nauwkeurigheid van zijn sculpturen. Ook uit de monumentale handgekapte inscriptie op de bovenzijde van de portiek spreekt ambacht en vakkennis. Het gedenkteken past zich in binnen de ontwikkeling van de publieke beeldhouwkunst in België, waarbij in de jaren 1950 binnen het modern classicisme veel aandacht was voor het architecturale en stedenbouwkundige concept. De focus ligt niet langer alleen op geëerde persoon die ten voeten uit wordt afgebeeld op een sokkel, maar betreft een totaalontwerp met een grote symboliek.

- De historische waarde:
Het gedenkteken vormt een belangrijk '*lieu de mémoire*' vanwege de betekenisvolle plek waar het in 1958 werd opgericht aan de kust van De Panne. Het bevindt zich op de plaats waar prins Leopold van Saksen-Coburg-Gotha als eerste koning der Belgen het grondgebied betrad in juli 1831. Leopold I wordt als stamvader van de Belgische dynastie gezien als een symbool van de eenheid en onafhankelijkheid van België. Het gedenkteken brengt niet enkel hulde aan de persoon en betekenis van Leopold I, het

verwijst ook indirect naar de historische link tussen De Panne en het Belgische koningshuis. Koning Albert I en koningin Elisabeth woonden er tijdens de Eerste Wereldoorlog in een duinenvilla, die zich vlakbij de locatie van het gedenkteken bevond. Het initiatief voor het gedenkteken ontstond lokaal en de oprichting werd financieel gesteund door een openbare inschrijving. De inhuldiging op 5 oktober 1958 in aanwezigheid van koning Boudewijn leidde tot een massale volkstoeloop en illustreerde de eenheid onder de bevolking en het aanzien van het Belgische vorstenhuis.

DE VLAAMSE MINISTER VAN BEGROTING EN FINANCIËN, VLAAMSE RAND, ONROEREND ERFGOED EN DIERENWELZIJN BESLUIT:

Artikel 1. De volgende onroerende goederen worden voorlopig beschermd als monument:
Leopold I-gedenkteken met standbeeld en trappen, Leopold I Esplanade zonder nummer, De Panne, bij het kadaster bekend als: De Panne, 2de afdeling, sectie E, perceelnummer 788 en deel uitmakend van het openbaar domein.

Het plan met de aflijning en de plaats van aanplakking van het bericht over het openbaar onderzoek is opgenomen als bijlage 1 bij dit besluit.

De fotoregistratie van de fysieke toestand van het monument is opgenomen als bijlage 2 bij dit besluit.

Art. 2. De erfgoedwaarden van het monument zijn:
1° architecturale waarde;
2° stedenbouwkundige waarde;
3° artistieke waarde;
4° historische waarde.

De erfgoedelementen en de erfgoedkenmerken van het monument zijn:
Het gedenkteken voor Leopold I vormt de blikvanger en het centrale eindpunt van de Leopold I Esplanade, gericht naar het zuidoosten en met het strand en de Noordzee als achtergrond. Ook vanaf het strand is het een beeldbepalend element. Van de oorspronkelijke ligging vrij in de duinen, getuigt nog een drieledige trappenpartij met treden in leisteen aan de strandzijde. Deze trappen bakenen een trapeziumvorm achter het gedenkteken af.

De opvallende ruimtelijke compositie van het gedenkteken combineert een monumentaal portiek op een uitgewerkte onderbouw met een bronzen standbeeld. Aan de strandzijde van het hardstenen voetstuk is een inscriptie aanwezig die verwijst naar de ontwerpers en uitvoerder. Centraal is vermeld “VG MARTINY/ ARCHITECT/ H HINE/ INGENIEUR/ G D’HOOGE EN ZOON/ AANNEMER” en eronder links “OPGERICHT DOOR OPENBARE INSCHRIJVING” en rechts “OFFERT PAR SOUSCRIPTION PUBLIQUE”. In de binnenkant van de westelijke pijler van de portiek bevindt zich een blauwe hardstenen gedenksteen met ingekapte inscriptie die verwijst naar de eerstesteenlegging op 22 september 1957: “EERSTE STEENLEGGING/ XXII – IX – MCMLVII/ POSE DE LA 1ERE PEIRRE”.

Het geheel is gebouwd op een caisson in gewapend beton. De onderbouw heeft volgens de bouwplannen een rechthoekige footprint van 11,6 meter breedte op 7,7 meter, en is 1,05 meter hoog. Omlopend zijn geprofileerde zitbanken voorzien. Dwars, over de volledige diepte van de onderbouw, is centraal een balkvormig voetstuk aanwezig dat uitsteekt aan de voorzijde van het gedenkteken en 30 cm hoger opgetrokken is ten opzichte van de onderbouw. Vooraan op dit voetstuk is het bronzen beeld van Leopold I geplaatst. Op de onderbouw is een portiek geplaatst met een hoogte van 13,55 meter. Het verjongt licht naar boven toe tot een breedte bovenaan van 7,40 meter. In functie van de stevigheid werd gekozen voor een ontdubbelde constructie van de pijlers en een skelet in gewapend beton, dat ter plaatse werd gegoten. De pijlers zijn zo uitgewerkt met een U-vormige footprint en tonen aan de binnenzijde het gebouchardeerde beton. De rechthoekige openingen van de portiek verschillen in grootte, waarbij de opening aan de voorkant aan alle zijden 45 cm groter is. Bovenaan de portiek is aan de voorzijde een Latijnse inscriptie in de steen gekapt: "HIC LEOPOLDVS PRIMVS BELGARVM REX/ XVIIA DIE MENSIS JVLII A° MDCCCXXXI/ TERRAM BELGICAM INGRESSVS EST/ ET SOLEMNITER RECEPTVS".

De bovenzijde van de portiek is afgedekt met dekstenen. De portiek en de onderbouw zijn bekleed met verzoete blauwe hardsteen. Volgens plan zijn de zijden van de portiek uitgevoerd in hardstenen blokken van 25 cm dik en voor de sokkel hardsteen van 12 cm dik. De bekleding van de portiek bevat een levendige compositie van hardstenen blokken in diverse formaten. De vloertegels van de onderbouw zijn gebouchardeerd.

Het bronzen standbeeld stelt koning Leopold I voor, die landinwaarts kijkt en voor de monumentale portiek staat als symbool voor zijn intrede in België. De plint van het beeld vermeldt de signatuur van de beeldhouwer "R. CLIQUET", evenals de bronsgieter "BRONSG.VINDEVOGEL/ GEBROEDERS – ZWIJNAARDE – GENT". Het standbeeld is twee keer levensgroot (3,56 meter hoog). De vorst wordt uitgebeeld met grote bakkebaarden en draagt een militair uniform, meer bepaald een aansluitend rokkostuum met slippen en een rechte kraag, en een lange broek. Zijn kledij is aangevuld met insignes van zijn waardigheid, namelijk epauletten, een sabel in de linkerhand en op zijn borst de ster van de Leopoldsorde en andere decoraties en eretekens.

Art. 3. De beheersdoelstellingen voor het monument zijn:
1° de algemene doelstelling van de bescherming is het behoud van de erfgoedkenmerken en -elementen die de basis vormen voor de erfgoedwaarden;
2° de bescherming beoogt het behoud van de leesbaarheid en herkenbaarheid als voorbeeld van een monumentaal gedenkteken naar modern classicistisch ontwerp. Kenmerkend hiervoor zijn de schaal, de volumewerking en het materiaalgebruik van het totaalontwerp, waarbij een architecturaal concept gecombineerd wordt met een bronzen standbeeld van Leopold I en een trappenpartij;
3° het gedenkteken getuigt van een grote ensemblewaarde met een architecturale, artistieke, historische én stedenbouwkundige component. Elke beheersdaad vraagt om een geïntegreerde en duurzame aanpak waarbij de impact op het volledige object en de omgeving wordt afgewogen;
4° ingrepen moeten de beschermde erfgoedkenmerken en -elementen respecteren en ondersteunen. Dit veronderstelt vakkundig onderhoud en indien nodig conserverende ingrepen. In het geval van restauratie is het aangewezen dat onoordeelkundige ingrepen uit een vroegere onderhouds- en restauratiefase worden rechtgezet op basis van de actuele vakkennis op het vlak van behoud en beheer en beschikbaar bronnenmateriaal;

5° de Latijnse inscriptie op de portiek was oorspronkelijk verguld. Het hernemen van deze vergulding kan een meerwaarde zijn en bijdragen aan de erfgoedwaarden;
6° bij omgevingswerken is het aangewezen om zoveel mogelijk rekening te houden met de oorspronkelijke toestand van de verharding en aanleg, in de mate dat deze momenteel gedocumenteerd is (bijvoorbeeld dankzij historische foto's en plannen) of op basis van toekomstig onderzoek kan worden aangetoond. Een toekomstige aanleg kan zich inspireren op de oorspronkelijke trapeziumvormige verharding achter het gedenkteken in keramische zeedijktegels en de uitbreiding van deze verharding met een rechthoekig podium aan de voorzijde, die werd voorzien bij de aanleg van de Esplanade.

Art. 4. De zakelijkrechthouder en de gebruiker houden het monument in stand en onderhouden het door:
1° het monument als een voorzichtig en redelijk persoon te beheren en de nodige voorzorgsmaatregelen te nemen tegen schade door brand, blikseminslag, diefstal, vandalisme, wind of water;
2° de toestand van het monument regelmatig te controleren;
3° regulier onderhoud uit te oefenen;
4° onmiddellijk passende consolidatie- en beveiligingsmaatregelen te nemen in geval van nood.

Art. 5. Een toelating is vereist voor de volgende handelingen aan het monument:
1° het plaatsen, slopen, verbouwen of heropbouwen van een constructie;
2° het verwijderen, vervangen, wijzigen of verstevigen van constructieve elementen;
3° het verwijderen, vervangen of wijzigen van historische materialen en het toepassen van behandelingen met als doel de historische materialen te reinigen, te herstellen, te verduurzamen of te beschermen tegen verweer en aantasting;
4° het uitvoeren van de volgende werken:
a) het verwijderen, vervangen of wijzigen van de afdekking van de constructie;
b) het verwijderen van voegen en het hervoegen;
c) het aanbrengen, verwijderen, vervangen of wijzigen van de kleur, textuur of samenstelling van de afwerkingslagen;
d) het aanbrengen, verwijderen, vervangen of wijzigen van aard- en nagelvaste elementen, smeedijzer en beeldhouwwerk, inclusief nieuwe toevoegingen;
e) het aanbrengen, vervangen of wijzigen van opschriften;
5° het uitvoeren van de volgende omgevingswerken:
a) het plaatsen of wijzigen van boven- en ondergrondse nutsvoorzieningen en leidingen;
b) het plaatsen of wijzigen van afsluitingen;
c) het aanleggen, structureel en fundamenteel wijzigen of verwijderen van wegen en paden;
d) het aanleggen of wijzigen van verharding met een minimale gezamenlijke grondoppervlakte van 30 m² of het uitbreiden van bestaande verhardingen met minimaal 30 m², met uitzondering van verhardingen geplaatst binnen een straal van 30 meter rond een vergund of een vergund geacht gebouw;
e) het plaatsen of wijzigen van straatmeubilair, met uitzondering van niet-aard- en niet-nagelvaste elementen en verkeersborden vermeld in artikel 65 van het Koninklijk Besluit van 1 december 1975 houdende algemeen reglement op de politie van het wegverkeer en van het gebruik van de openbare weg;
f) het aanleggen van sport- en spelinfrastructuur of parkeerplaatsen;

Er is geen toelating vereist voor:

1° regulier onderhoud;
2° passende consolidatie- en beveiligingsmaatregelen in geval van nood.

Brussel, 13/10/26

De Vlaamse minister van Begroting en Financiën, Vlaamse Rand, Onroerend Erfgoed en Dierenwelzijn,

Signed by:Weyts Ben Louisa G
Signed at:2026-10-13 23:46:15 +02:00
Reason:Ik keur dit document goed

Weyts Ben

Vlaamse overheid

Ben WEYTS